

ՅԵՂԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Կ Ի Պ Ր Ո Ս Ի Թ Ա Գ Ա Ի Ո Ր Ա Յ

ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԱԶԳԱՏՈՂՄԱՆ

(Քաղաք 'ի Դիտմանէն Վենեսիան) :

Տ Ե Ղ Ե Կ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Կիպրոսի պատմութեան կարեւոր էջերէն մէկն կը բռնէ նաև Լուսինեան ցեղին պատմութիւնն, ինչպէս ամենայն ոք գիտէ, և աւելի կարեւոր մեր ազգին համար, որ ազգախառնութեամբ միացած և հայացած կը ցուցնէ մեզ նոյն ցեղը: Լուսինեան տոհմն կ'առնու իր անունը համանուն պատի գեղէ մը որ 'ի Բուադու Գաղղիոյ: Կը սկսի 'ի Հիւկոսէ Ա, կոչեցելոյ Որսորդ, որ կ'ապրէր Ճո դաբուն մէջ: Լուսինեան ազգատոհմէն ծագեցան բազմաթիւ ճիւղք, Երուսաղեմի, Կիպրոսի և Հալապտանի թագաւորաց: Տիէ, Վալանտի, Լէզայի, Մարէյի, Սէն-Վալերիէնի իշխանք. Սնկուեմի, Ռոյֆուգուտի, Սէն-Ճըլէյի, Էյի կոմսք. Բէմպրոքի, Անգղիոյ կոմսք, և այլն: Ի հմտից՝ որք Կիպրոսի պատմութեանն գրողք են, նշանաւորագայնն է կոմսն Մաս Լադրի, իր Կիպրոսի Պատմութեամբն և մանաւանդ բոլոր կենսք այն ճիւղին գրադերովն: Այդպիսի քննութեանց և խուզարկութեանց առարկայ եղած է իրեն նաև Լուսինեանց թագաւորական տոհմին պատմութիւնն, որոց ճիւղագրութիւնն կը հրատարակեմք ըստ նոյն գիտնականին: Այս ճիւղագրութիւնն ոչ է պատմութիւն մը, այլ լրիկ 'ի Դիտմանէն Վենեսիոյ քաղաքած և հաստատուն օրինակք վկայեալ նոյն ցեղին շարքը կամ կարգը որդւոց որդի, սկսեալ 'ի 1100ին վերջերէն մինչև 'ի 1400ին վերջերն, տեղ տեղ նաև մանր դատարկներով՝ զոր պատմութիւնն ցարդ չէ կրցած գտնել: Ահա մեր հրատարակածն այլ է թարգմանութիւնն այս գործոց, որ է՝ ծագմամբ փոքր ինչ միտն և հիմա բոլորովին մարած ցեղի մը ճիւղագրութիւն:

ՀԻՒԿՈՍ Ը, կոչեցեալն Թուշի, որ յետոյ իւր ընտանեաց անգրաւնիկ որդւոց ալ թողուց այս յորջորջումը, Բուադուի մէջ տէր եղաւ Լուսինեանի, և ոչ կոմս Մարշի, ինչպէս վրիպակաւ կը կոչէ զայն հեղինակն յովանցիկ տոհմից: Վախճանեցաւ յԱսորիս իւրեւ յամի 1165: Իւր որդիքնբէն կը յիշուին.

1. Հիւկոս Թ Լուսինեան, որ եղաւ Կոմս Մարշի:

2. Ժէօֆրուա Ա Լուսինեան, տէր Վուվանի և Մէրվանի, 'ի Բուադու, որ իր միւս եղբարց շատին պէս խաշակրութեան գնաց. 1188ին արդէն յԱսորիս էր: Կոմս անուանեցաւ Յուպպէի

(1194), այլ ոչ կոմս Կեսարիոյ: Ամուսնացաւ Էնոր (Oënor) Շագոմիւրի հետ, որ կ'ըսեն թէ էր առասպելեալն Մէլիւզին, և հայր եղաւ Մեհաւաւմն կոչեցեալ Ժէօֆրուաի Բ: Ժէօֆրուա Ա Ակուիտանիա դարձած էր 1197ին:

3. Ամաւրի, թագաւոր Կիպրոսի և Երուսաղեմի:

4. Կի, քաղաւոր Երուսաղեմի, առաջին շատին իշխան Կիպրոսի:

5. Ռաուլ, կոմս Էօի:

6. Պետրոս:

7. Գուլիելմոս, կոչեցեալ տը Վալանս: Կը համարուէր թէ ինքն յամին 1186 յԱրևելս գայ: Այս նախատեսութեամբ իր եղբայրն Կի թագաւորը կը

Հանար ամուսնութիւն մը դաշնադրել
Եգեսիոյ կոմսին ժողովքին Գ՝ աղջիկ-
ներէն մէկուն հետ. բայց առաջարկն ի
դերու եղաւ :

1192. ԿԻ ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ, որդի Հիւ-
կոսի Ը, տէր Լուսինեանի, Յոպպէի և
Ասկաղոնի կոմսութիւնն ընդունեցաւ
1180ին, ամուսնանալով ընդ Սիպիլայ
Երուսաղեմի իր կնոջ հետ Երուսա-
ղեմի քաղաշոր պատկուեցաւ յամին
1186, կորսնցուց յետոյ իր գահը յա-
մին 1192. Նոյն տարին իշխանն Կիպ-
րոսի եղաւ, Անգղիոյ թագաւորէն գը-
նելով զԳլղին, և մեռաւ 1194ին ապրի-
լի մէջ :

Կիւն, յամին 1180, Զատկի տօներուն,
Սիպիլ զուտոր Ամաւրեայ Ա Երուսա-
ղեմի թագաւորին և Ագնէս Գուրտը-
նէի, այրի մնացեալ ի Գուլիէլմոսէ Մոն-
ֆէրրազնոյ, ուսկից ունեցած էր զիշ-
խանն Պալտուին Ե, որ թագաւոր ե-
ղաւ Երուսաղեմի 1185ին : Սիպիլ իր որ-
դւոյն մահուրէն վերջը ինքն ալ թա-
գուհի ըլլալով՝ իր որդիներէն աւելի
երկարակեաց եղաւ և մեռաւ 1190
տարւոյն կէսերուն :

Որդիք. 1. և 2. Ալիծ և Մարիամ,
երկուքն ալ վախճանեալ իրենց մօրը
մեռած եղանակին մէջ, բայց ըստ շա-
րունակողի Գուլիէլմոսի տիրացւոյ,
նախ քան զնա : — 3 և 4. Ուրիշ երկու
դստերը ալ նոյնպէս իրենց մօրմէն
առաջ վախճանեցան :

1194. ԱՄԱՆԻՐԻ ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ կամ Ա-
մաւրի Բ, որդի Հիւկոսի Ը Լուսինեան,
զունդատապլ Երուսաղեմի, կոմս Յոպ-
պի յամին 1193, իր կի եղբօրը կը
յաջորդէ՝ Կիպրոսի իշխանութեան
յամանաւ ապրիլի 1194, և կը պսակուի
քաղաշոր Կիպրոսի ի 1197, քաղա-
շոր Երուսաղեմի կը ճանչցուի 1198ին
և կը մեռնի ի Ս. Յովհաննէս յԱբբեա,
ապրիլ 1205 : Ի 1197էն ի վեր սահ-
մանուեր էր որ իւր երեք որդիքն ա-
մուսնանան ընդ երիս դստերս Հենրի-
կոսի Բ Շամբանիոյ կոմսին և իգապել

Երուսաղեմի թագուհւոյն, որք էին,
Մարիամ, Ալիծ և Ֆիլիպպինա : Մա-
րեմայ վաղաժաման մահուամբ, որ էր
անդրանիկ Հենրիկոսի Շամբանիոյ զըս-
տերաց մէջ, ինչպէս նաև մահուամբ
Ամաւրեայ երիցագունին երկուց որ-
դւոյ՝ Կիի և Յովհաննու, առաջադրեալ
ամուսնութիւններէն մէկը միայն կա-
տարուեցաւ, այսինքն Հիւկոսի ընդ Ա-
լիծի Շամբանեայ :

Առաջինն Կիւն. Էլիվ տ'իպլըն, զուս-
տոր Պալտուինի տ'իպլըն, իշխանին
Հուսամ, ուսկից ունեցաւ երեք ուստր
և երեք դուստր :

Որդիք. 1. Կի, անդրանիկ որդի,
վախճանեալ նախ քան զ1205, որ պի-
տի ունենար Սենեսպալ Կիպրոսի տիտ-
ղոսը, ըստ Բ. Լուսինեանի :

2. Յովհաննէս, վախճանեալ նախ
քան զ1205 :

3. Հիւկոս Ա, թագաւոր Կիպրոսի :

4. Պուրկոնեք, զոր ժամանակակից
պատմագիրք կը շփոթեն ընդ դստեր
Խասհակ Կոմնենոսի, նախնի իշխանին
Կիպրոսի, և վրիպակաւ՝ ամուսնացեալ
կը համարին ընդ Ռայիմոնտի Զ, կոմսի
Տրոյվալս : Պուրկոնեք հարսնացաւ Կո-
դիէի Մոնպէլիարի, որդւոյ Ամետէի տը
Մոնֆօգոն, որ թագապաշ եղաւ Կի-
պրոսի իր աներձագին Հիւկոսի Ա տղա-
յութեան միջոց, յամին 1205 — 1210,
որ մեռաւ 1214ին ժամանակները :
Պուրկոնեք ունեցաւ, Էլիվ տը Մոնպէ-
լիար, նախ կին ժեբարի տը Մոնդէ-
կիւ, թոռն Եւսդորգիոսի Նիկոսիոյ արք-
եպիսկոպոսին. յետոյ կին Պալիանի
Գ, Պէյրութի տիրոջ. այս ամուսնութիւ-
նը նախ արգելուեցաւ Նիկոսիոյ արք-
եպիսկոպոսին ազգականութեան պատ-
ճառաւ, սակայն յետոյ վաւերացաւ
Գրիգորի Թ հրամանով մը :

5. Ալիծ, վախճանեալ ի բորոտու-
թենէ ի տղայութեան :

6. Էլյոյիք, հարսնացեալ նախ իւտի
տը Տամիէր, յետոյ 1210ին ժամա-
նակները՝ Ռայիմոնտ Ռուբենի, կոչե-
ցեալ իշխան Ռոռքէն, կոմս Տրապո-
լոյ, թոռն Հայոց թագաւորին, որ յա-

փրշտակեց զայն յէօտէ տը Տամբիէր որուն հետ միայն իբրև թէ խօսեցեալ ըլլար: Ծնաւ զՄարիամ, ժառանգ իշխանութեանց Տորոնի և երկուց Գարաքայ կամ Մոնրէալի, զոր յետոյ պաշտատական տարաւ 1240ին Փիլիպպոս սի տը Մոնֆոր, որ տէր եղեր էր Տիւրոսի 1243ին:

Երկրորդ կին, 'ի 1198, իղապել Ա, Թագուհի Երուսաղեմի, ուսկից ունեցաւ որդի մը և երեք դստերք, Ամաւրի, Մեխիսանտ և Սիպիլ:

Որդիք, 1. Ամաւրի, զոր Գուլիէլմոսի տիրապելոյ շարունակողը իր աղայ տարիքին համար Ամաւրիկ կը կոչէ: Ըստ տարեգրիս, Ամաւրի պարեցաւ իր հօրը մահուընէն վերջն ալ, և վախճանեցաւ քիչ ետքը. բայց ըստ շարունակող զի Ռապիէրի տիւ Մոն, ինչպէս կ'ըսէ նաև Դիյլըմոն, հաւանականաբար մեռած է Տեառնընդառաջին (2 փետր. 1205) որով և իր հօրմէն քիչ ամիս առաջ:

2. Մեխիսանտ, որ հարսնացաւ 1218ին Միսակակի կոչեցեալ Պեմուն, զի Դ. իշխանին Անտիոքայ: Ի 1249, ինչ նովկենտիոս Դ իւր իրաւունքներն անցուց Երուսաղեմի պայլութեան, իւր ամեն քոյրերէն աւելի ապրեցաւ: Թեւ ըստ 1258ին մեռած էր. բայց յայտնի է որ 1269ին չէր ապրեր: Ծնաւ զԷլոյսիզ և զօրիորդն Մարիամ Անտիոքայ, որ յետ միջեկու Երուսաղեմի գահուն թագապահութեան համար, իր Հիւկ Գ. թոռնեկին հետ, որ թագաւոր եղեր էր կիպրոսի 1267ին, իր երուսաղեմի գահուն պահանջներն անցուց կարողոս տ' Անժուի, որ անմիջապէս դուրսէլ տուաւ Աքքեայի դղեակը: Ասկէ է այն բացարձակապէս հերքելի իրաւունքը, զոր Նաբոլիի տունը կարծեց ունենալ Երուսաղեմի թագին վըրայ, ընդդէմ կիպրոսի Լուսինեան ցեղին:

3. Սիպիլ կամ Զապել, կին Լեոնի Բ, կոչեցեալ Մեծն, Հայոց թագաւորին, որուն հետ ամուսնացաւ 'ի կիպրոս յամին 1210:

1205. Հիւսիս Ա Լուսինեան, թագաւոր կիպրոսի, որդի Ամաւրեայ Լուսինեան և Էլիփի տ' Դալըէն, ծնեալ յամին 1195, վախճանեալ յամսեան փետրուարի կամ մարտի, 1218, երեք որդի թողով յիւր կնոջէն Մարիամ, Հենրիկոս Ա իւր յաջորդը, և իղապել: Կին, յամին 1208 մինչ տակաւին նոր 13 տարին լրացուցեր էր, և անաւագ Ալիծ Շամբանեայ, որ գրեթէ նոյն տարիքն ունէր, երկրորդ դուստր Հենրիկոսի Բ, կոմս Շամբանեայ տէր թագաւորութեան Երուսաղեմի և իղապել ի Երուսաղեմէ, դուստր Ամաւրեայ Ա. — Ալիծ իւր հօրեղբարց հետ վեճեր ունենալով՝ իւր որդւոյն թագապահութեան առթիւ, քաջուեցաւ յԱսորիս և վերստին ամուսնացաւ, նախ 1223ին միջոցները ընդ Պեմունի Անտիոքայ, անդրանիկ որդւոյ և ժառանգի Պեմուն, զի Դ. Ա. յամուսնութիւնը խզեցաւ աղականութեան պատճառաւ և կամօք երկուց ամուսնաց յամին 1228, դեռ Պեմունի իւր հօրը չյաջորդած: Ալիծ յետոյ Գաղղիա եկաւ, ուր պարոնները զինքը իբրև գործիք մը ձեռք առին ընդդէմ կոմսին Շամբանեայ: Յամին 1229 Պորդպանի կոմսը Պետրոս Մօզլէր, զինքը կնութեան ինդրեց: Յամին 1234 Շամբանեայ կոմսին հետ յարմարեց իւր իրաւանց խնդիրներն 'ի վերայ կոմսութեան և 1235ին նորէն դարձաւ յԱրևելս, ուր ամուսնացաւ 1241ին միջոցներն ընդ Ռաուլի տը Սուասոն, տէր Գեօֆրի, երկրորդ որդի Սուասոնի կոմսին: Յամին 1243 ասպետք Ռաուլի և Ալիծի յանձնեցին Երուսաղեմի թագապահութիւնը, որոնք կրցան կայսերականքը արտաքսել յԱսորոց: Քիչ վերջը վչտանալով բարձրագոյն ատենին ըրած որոյցութեան մը վրայ իր անձին նկատմամբ, Ռաուլ թողուց զԱսորիս, ուր մնաց Ալիծ թագաւորին, և հոն մեռաւ 1246ին, ինչպէս կը կարծուի առանց ժառանգ մը թողլու յետին երկու ամուսնութիւններէն:

Որդիք. — 1. Մարիամ, կոչեցեալ Կոմսուհի Մարիամ, անդրսնիկ Հիւս-

կոսի Ա և Ալիծի Շամբանեայ որդւոյ մէջ. « Ես որդի եմ կոմսուհւոյն Մարեմայ, որ նախածին էր քան քու մայրդ և անդրանիկ յորդիս նախնոյն մերոյ Հենրիկոս թագաւորին »: այս պատասխանը տուեր է Հիւկոս տը Պրիէն, որդի Մարեմայ, երբ 1264ին իր մօրաքեռորդոյն, Հիւկոս Անտիօքայ հետ կը վիճէր Երուսաղեմի թագապահութեան վրայ: — Մարիամ 1233ին ամուսնացաւ ընդ կողիէի Գ, կոչեցեալ Մեճն, կոմսին Պրիէնի, որ այն միջոցներուն կոմս եղեր էր Յուպպի, թոռն արքային Յովհաննու տը Պրիէն, որ գերի բռնուեր էր յանյաջող պատերազմին Գազայ ընդդէմ իտրազմեանց յամին 1244, և վախճանեցաւ քիչ վերջը: — Մարիամ Լուսինեան տակաւին կ'ապրէր յամին 1247, մեռաւ իր եղբորէն՝ Հենրիկոս թագաւորէն առաջ, և հետեաբար շատ առաջ քան զիւր քոյրը իզագելաւ:

Իւր յաջորդութիւնը գիտնալ ուղղը փնտռեն կոմսք Պրիէնի 'ի Գազղիա, կոմսք Լէյլէի յիտալիա, և Դուքսք Արեմայ 'ի Պեղոպոնէս գրոց մէջ:

2. Հենրիկոս Ա, թագաւոր Կիպրոսի, ծն. յամին 1217:

3. Իզագել Լուսինեան, ծնեալ նախ քան զամն 1218, կին Հենրիկոսի Անտիօքայ, կոչեցեալ իշխան Հենրիկոս, որդի Պեմունդի Գ Անտիօքայ, չառաւիղ երկրորդ ցեղի Կիպրոսի թագաւորաց, յորոց Հիւկոս Գ Անտիօքայ-Լուսինեան յամին 1267 'ի գահ ամարս ձեր էր, որ էր որդի իզագելի և Հենրիկոսի: այս ամուսնութիւնը առաջարկեալ 1227էն 'ի վեր, ինչ որ կը տեսնուի՝ կատարուեր էր 1233ին միջոցները: — Յամին 1257 իզագել և Հենրիկոս, որ այն ատեն 'ի Նիկոսիա էր, կը հաստատեն Շամբանեայ երկիրներուն վերաբերեալ իրենց մօրը երբեմն ըրած դաշինքներն: իզագել մեռաւ յամին 1264:

1218. ՀԵՆՐԻԿՈՍ Ա ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ,

թագաւոր Կիպրոսի, որդի Հիւկոսի Ա և Ալիծի Շամբանեայ, մականուանեալն Յուր, ծնեալ յ3 մայիսի 1217, յաջորդեց հօրը 'ի փետրուարի յամին 1218, ընդ խնամակալութեամբ իւր մօրն և մօրեղբօրն որ էր ֆիլիպպոս տ'իպլէն, ինչպէս իւր յաջորդը, միայն տէր թագաւորութեան Երուսաղեմի տիրողոսն առաւ: Յամին 1227ին պսակուելով թագաւոր նախ քան յարունս հասնիլը, մեռաւ 'ի Նիկոսիա 'ի 18 յունուարի յամին 1253:

Առաջին կին, 'ի մայիսի 1229 'ի Լիմասոյ, Ալիծ տը Մոնֆէրրադ, դուստր Դուլիէլմոսի Գ, մարգէշ 'ի Մոնֆէրրադի, թոռնեակ Գոնրատոսի տը Մոնֆէրրադ, իշխանին Տիւրոսի, վախճանեցաւ անզաւակ Սէրինի պաշարման ժամանակ, 'ի վերջ կոյս 1132ի կամ 'ի սկիզբն 1233ի:

Երկրորդ կին, անշուշտ 1237 տարիէն 'ի վեր, վասն զի այս թուականիս Գրիգոր Թ Նամակ մը կը գրէ առ թագաւորն և առ թագուհին Կիպրոսի, Ստեփանիա կամ Էսդէֆանի 'ի Լամբրոնէ, դուստր Լամբրոնի կոստանդին մեծ պարոնին, քոյր Հեթմայ կամ Հայիթոնի Ա, արքային Հայոց յամէ 1226 և Սմբատայ պատմագրի: Սմբատ գրեց 'ի Սմրզանտէ, յ7 փետրուարի 1247 կամ 1248, առ թագաւորն Կիպրոսի՝ քեռայր իւր, և առ իւր քոյրը Ստեփանի, մեծայարգ Նամակ մը, զոր մեզ աւանդած է վէնսան տը Պովէ: Յամին 1249 ապրիլ 1 տակաւին կ'ապրէր Ստեփանի, բայց հիւանդ էր 'ի Նիկոսիա: Քիչ վերջը վախճանեալ կը համարուի անզաւակ:

Երրորդ կին, 'ի սեպտեմբերի 1250 ամին, փէզանս Անտիօքայ, դուստր Պեմունդի Ե, իշխանին Անտիօքայ և Լուսիայ՝ Սինիայ կոմսից 'ի հռովմէական ընտանեաց, փէզանս այրի մնալով, կարգուեցաւ 1254ի Զատիկի միջոցներն (12 ապրիլ), Ս. Լուդովիկոսի Սուրբ երկիրներէն Հմեկնած, ընդ Պալէանի Ա տ'իպլէն, տէր Արսուրի, զոր Ս. Լուդովիկոս ասպետ կարգեր էր

Ջատկին օրերն, որ էր որդի Յովհաննու տ'իպըլէն, թագապահի երուսաղէմի յանուն կիպրոսի թագաւորին :

Չգիտցուի որ արդեօք նշանտուք միայն թէ իրօք ամուսնութիւն եղաւ ընդ թագուհին կիպրոսի և ընդ Պալեան տ'իպըլէն : Յամին 1255 օգոստոսի 28ին Աղեքսանդր Դ կը հրամայէ Նիկոսիոյ արքեպիսկոպոսին բառնալ այդ միութիւնը ազգակցութեան պատճառաւ և Գուլիէլմոսի տիւրացւոյ շարունակողը կը պատմէ, ինչպէս նաև Սաւուտոյ, որ երկու ամուսինք 1258ին փոփոխակի ետ առին իրենց խոստմունքն : Շատ հաւանական է որ միայն նշանտուք եղած ըլլայ և ամուսնութիւնը կատարուած չըլլայ : — Փլէզանս մեռաւ 1261ի սեպտեմբեր 22ին, իսկ հետեալ 27ին Ամատի :

Որդիք . Հիւկոս Բ, որ է հետեւեալն :

1253. ՀԻՒԿՈՍ Բ ԼՈՒՍԱԽԵԱՆ, թագաւոր կիպրոսի, տէր թագաւորութեան երուսաղէմի, որդի Հենրիկոսի Ա և փլէզանսի Անտիօքայ, իր հօրը մահունէն քիչ ամիս առաջ ծնած, որ իւր հօրը յաջորդեց ընդ թագապահութեամբ իւր մօրը : Մեռաւ անգլաակ 'ի Նիկոսիա, 1267, դեկտեմբերի 5ին, Ս. Նիկողայոսի տօնին նախընթաց օրը :

Կիև, յամին 1265 կամ 1266, իգապել տ'իպըլէն, դուստր և ժառանգ Յովհաննու Բ տ'իպըլէն, Պէյրուսի տիրոյ, իգապել Պէյրուսի տէրութիւնն իւր երեք ամուսնաց պաշտատական տարաւ, որոց հետ ամուսնացաւ յետ մահու Հիւկոսի առանց զաւակ մ'ունենալու, և էին, Ռայիմոնտ Օտարն (l'Etranger), Նիկողայոս Այրման կեսարիոյ և Գուլիէլմոս Պարլաս իգապել մեռաւ յետ 1277ին, թողլով Պէյրուսի իշխանութիւնը իւր էլիվ քրոյր, որով թէ այն տիտղոսը և թէ կալուածը անցաւ Մոնֆորի ընտանեաց :

ՍԻՆԵԱՆ, թագաւոր կիպրոսի և երուսաղէմի, որդի Հենրիկոսի Անտիօքայ, կոչեցեալ իշխան Հենրիկոս (որդի Պեմունդի Դ) և իգապելայ Լուսինեան դուստր արքային Հիւկոսի Ա, որուն անունը կրեց իբրև ժառանգ իրեն տանը, թողլով իւր հայրենական անունը : Արդէն 1264էն 'ի վեր թագապահ երուսաղէմի թագաւորութեան, յաջորդեց իր հօրեղբորորդւոյն Հիւկոսի, կիպրոսի գահուն վրայ 1267ի տարւոյն վերջերն : 1268ին ապրիլի միջոցները Ս. Յովհաննու Աքքեայ Բարձրագոյն Ատենէն թագաւոր հռչակեցաւ երուսաղէմի, մինչ տակաւին կենդանի էր Գոնրատինոս, թէպէտ և մեծապէս կ'ընդդիմանար իւր հօրաքոյրը Մարիամ Անտիօքայ : Մեռաւ 'ի Տիւրոս 1284ին մարտի 26ի :

Կիև, իգապել տ'իպըլէն, դուստր կիի տ'իպըլէն, գունդստապլի կիպրոսի, հինգերորդ որդի Պէյրուսի Յովհաննէս տ'իպըլէն երեց իշխանին : Իգապել մեռաւ 1324ին 2 յունիսի, և թաղեցաւ 'ի Ս. Փրանկիսկոս Նիկոսիոյ, առ ոտս իւր որդւոյն Հենրիկոսի Բ : Ունեցաւ 10 կամ 11 որդիք . վեց դուստր, Յովհաննէս, Պեմունդ, Հենրիկոս, Ամալրի, Կի, Գամբրէն, և չորս կամ հինգ դուստր, Մարիամ, Մարգարիտա, Ալիս, Էլյոյիզ և թերևս ուրիշ դուստր մ'ալ իգապել :

Որդիք . 1. Յովհաննէս Ա, թագաւոր կիպրոսի, որ է հետեւեալն,

2. Պեմունդ, որ ըստ Բ. Լուսինեանի, դոմինիկեան կրօնաւորաց կարգը մտաւ նախ, յետոյ յաշխարհ գառնալով՝ կրեց իշխան Գալիլիոյ տիտղոսն . մեռաւ 3 նոյեմբերի 1283ի, իւր հօրը կենդանութեան ժամանակ :

3. Հենրիկոս Բ, թագաւոր կիպրոսի,

4. Ամալրի, իշխան Տիւրոսի, վարիչ թագաւորութեան կիպրոսի, որուն ճիւղադուրութիւնը կը զննէք 'ի ստորև 'ի ծանօթութեան * :

* Տես աստղանիշ ծանօթութիւնն 'ի յաջորդ էջի :

1267. ՀԻՒԿՈՍ Գ ԱՆՏԻՈՒԳԱՅ-ԼՈՒՍ

5. Կի, հինգերորդ որդի Հիւկոսի Գ, կոչեցեալ գունդստապլ, Յամին 1285 իր Հենրիկոս Բ եղբոր զահ ելլելովը, ինքը կիպրոսի գունդստապլ կոչուեցաւ, և այսպէս յիշուած է նաև 1292ի մայիս 17ին, և միուաւ 1302ին կամ 1303ին, թողլով երկու զուակ, արու մ'երեքամեայ, որ յետոյ եղաւ Հիւկոս Գ թազաւորն, և դուստր մի իղապել, զորս երկուքն ալ ունեցեր էր յիւր կնոջէն յիշիվէ տ'իպըլէն, տիրուհւոյ Պէյրու-թի, թուռն կիի Ա տը լա Ռոշ, հօրաքեռ որդի դքսից Աթենայ, կողիէ տը Պրիէն և կիի տը լա Ռոշ, որոյ հետ վիճեցաւ դքսութեան համար 1309ին:

Իղապել Լուսինեան, դուստր կիի և Էշիվի, ամուսնութեան խնդրեց Միքայէլ Պալէոլոգ, որդի Անդրոնիկոսի Գ: Կիպրոսի թագաւորն ըսած ըլլալով որ առանց հաւանութեան քահանայապետին չէր յանձն առնուր այս ամուսնութիւնը, նուիրակք թողուցին զկղզին առանց քահանայապետին պատասխանին սպասելու: Իղապել ամուսնացաւ ընդ էօտի տը Տամբիէրի, գունդստապլի

* Յեղաքանորին Ամարսնայ Լուսինեան, իշխանին Տիորոսի:

ՄԱՐԻՆ, չորրորդ որդի արքային Հիւկոսի Գ, յԱնդրոպայ Լուսինեան և Իղապելի տ'իպըլէն, եղբայր արքային Հենրիկոսի Բ, իշխան Տիւրոսի տիրոջան ստացաւ: Այսպէս կոչուած է 1288էն 'ի վեր, և 1292ին զյիւրի իբրև Տիւրոսի: Յամին 1306 օգնութիւն գտնելով շատ մը ապակտներէ և իւր եղբայրներէն, ձեռք կ'առնու իշխանութիւնը և զԹագաւորը Կ'աքորէ 'ի Հայաստան: Ան ատեն ստացաւ իշխան Տիւրոսի, վարչի թագաւորութեան կիպրոսի տիրոջաները: Ապանուեցաւ 'ի Սմուն Ման-գոլիֆէ 1310ին յունիսի ճին:

Կիև, յամին 1295, իղապել Հացաստանի, զոր Հաք Չապել կը կոչեն կամ Չապլոն, դուստր Լուսին Գ, արքային Հայոց: Իղապել 1323ին վախճանած էր: Բաց 'ի գանազան երկիրներէ, ստացեր էր նաև 'ի Կիպրոս Գրիգորից և Ստամպոլու գիւղերը:

Որդիք, 1. Հիւկոս**, որուն վրայ ստոյգ տեղեկութիւն մը չունինք: Բ. Լուսինեան առանց խորին քննութեան, կը համարի որ ինքը եղած ըլլայ Լուսինեան ցեղէն Հայոց առաջին Թագաւորն և իրեն երևակայեալ ցեղաբանութիւն մը կը դնէ: — 2. Հենրիկոս, վախճանուալ 'ի քան-

երուսաղիմի: Ինքն է, Հաշատարիմ և սիրեցեալ քոյրը, իղապոյ Լուսինեան, գունդստապլոսի Երուսաղեմի թագաւորութեան, և իւր ամուսինն, հաշատարիմ և ազնուական եղբայր էօտ տը Տամբիէր, և այլն, որը յիշատակուած են իրենց եղբոր Հենրիկոսի Գ դիւանական յօդուածոց մէջ: Հաւանականաբար այս իղապելի համար է Մայորքի իշխանագինին (յամին 1340) յիշատակագրոց մէջ այն մասը, յորում իշխանը կը պատմէ իւր կնոջ իշիվի առ իւր հօրաքոյրը տուած այցելութիւնն, որ էր քոյր Հիւկոսի արքային, քիչ առաջ 'ի տղաբերս 'ի Գլոռա գիւղ մերձ 'ի Ֆամակոստա:

6. Այսմէրի, կոչեցեալ Գամբրէն, որ գունդստապլ անուանեցաւ իր կի եղբոր մահունէն վերջը յամին 1302 կամ 1303, յիշուած յամին 1306 իբր սպարապետ թագաւորութեան կիպրոսի: Ոխերիմ թշնամի եղաւ իւր եղբոր Հենրիկոսի Բ, որ 1310ին առաւ իրմէ գունդստապլութիւնը: Յետոյ նորէն իրեն դարձուց թագաւորը այս պատիւը,

տի 'ի Միո, իւր մօրը հետ: — 3. Կի, կոչուող ըստ Հայոց, որ թագաւոր Հայոց հռչակուեցաւ յետ սպանութեան արքային Յովհաննու կամ Կոստանդնոյ Գ, իր եղբորն, և սպանեալ իբրև զնա, յետ երկու տարի Թագաւորութեան: — 4. Յովհաննէն կամ Ճիւան, որ Հայոց թագաւոր ընտրուելով 1342ին Կոստանդին Գ անուամբ, տարի մը Թագաւորելէն վերջ՝ մեծամեծներէն սպանուեցաւ: Դուստր մը թողուց, Մարգարիտա Լուսինեան, կին Մանուելի Կանդապուզէնի, տիրով Մորէայի կամ Միսթրայ, որուց Կանդապուզէն Յովհաննէն կայսեր, վախճանեալ ըստ Շորֆի 1380ին մարտի 25ին: Ըստ Գևորգիոսի Մագերայ և Սղրամյալտի, որոնք միայն մեզ ծանօթացուցած են Տիւրոսի իշխանին այս թոռնեկին անունը, Մարգարիտա Լուսինեան, Կիպրոս գալով 1372ին իւր սեպչաւ կան ցեկանաւով Պետրոսի Բ Թագաւորութեան հանդիպեց ներկայ գտնուելու, այն ժամանակէն հօս մնաց կամ վերջը նորէն հօս դարձաւ: Տարուէ տարի 1,000 տուգաղ կ'ընդունէր Կիպրոսէն, որ եկամուտ էր Սաուորիքոյ գեղին և իւր պապէն ժառանգած ուրիշ կայուածոց: — 5. Պեմանդ: — 6. Մարիամ կամ Աքնէս, որ ամուսնացաւ իւր մօրեղբոր որդւոյն Լուսին Գ Հաշոց թագաւորին հետ, որ էր որդի Թորոսի և Ալեքսանդ Լուսինեան:

Հնգ:

** Ե. Թորոս. Սա է ըստ Հայոց Պարսն Ոսէ կամ

հաւանականաբար յետ դարձին յաբսորանաց 'ի Հայաստան: Թամին 1316 ապրիլ 19ին, Պետրոս Դեղին՝ Գամակոստ հասնելով, լսեց թէ առաջ աւոր վախճանիլը: Մէսսորէայի մէջ գնեւ էր Սղէֆանովադիկի գիւղը:

7. Մարիամ՝ քաղառնի Արակունի, երրորդ կին Յակովբայ Բ, Արակունի թագաւորին, որուն էլէոնորա Անգղիոյ և Պլանչ Անժուի կանայքը մեռեր էին: — Թամին 1314, Հիւկոս Պետունէն՝ եպիսկոպոս Լիմասոյի, և Ամարի, յետոյ եպիսկոպոս Պափոսի, Հնդիկոսէն Բ յԱրակոն դրկուեցան այս միութեան վրայ խօսելու համար: Ամուսնութիւնը դաշնագրեցաւ գործակատարաց ձեռքով 'ի Նիկոսիա 1315ին յունիսի 15ին: Բիւ վերջը մեկնեցաւ Մարիամ և հասաւ 'ի Բալբերմոյ սեպտեմբեր 5ին 1315ի: Պետրոս Դեղին, որ իրեն ընկերեր էր յԱրակոն, 1316ի ապրիլի 19ին դարձեւ էր 'ի Կիպրոս: — Մարիամ Լուսինեան իր կտակը ըրաւ 'ի Դորգոզա 1319ին, ապրիլ 2ին: Մեռաւ այս քաղքիս մէջ ապրիլի կէսերը, և իր փափագանաց համեմատ թաղուեցաւ Ս. Դամիսիկոսի կրօնաւորաց եկեղեցւոյն մէջ, որ հիմայ կործանած է: Անոր համար կը տարակուսիմ այն արձանագրութեան վրայ՝ զոր կարգացեր եմ Պարցելոնայի դիւանաց հաւաքածոյից մէջ, ուսկից այնպէս կը հասկըցուի որ Մարիամ թագուհին մեռած ըլլայ 'ի Պարցելոնա յ2 նոյեմբ. 1322, և թաղուած ըլլայ այս քաղքիս փրանկիսկեանց եկեղեցւոյն մէջ, թէպէտ և Ուատորինկ այս կարծիքս ընդունելի կը համարի: Ըստ Տարեգրոցի հսրեւ եղբարց, Մարիամ Լուսինեան և էլէոնորա Արակոնի երկու թագուհիները, յետինս կին Պետրոսի Ա Լուսինեան, թաղուած պէտք են ըլլալ փրանկիսկեանց նոյն եկեղեցւոյն մէջ 'ի Պարցելոնա:

8. Մարգարիտա, քաղառնի Հայա-

1 Մ. Թարգմ. Հեթում Բ կուսակոն ապրեցաւ: Մարգարիտա՝ անոր եղբոր Թորոսի Գ հետ պատկուեցաւ յամին 1287:

ստանի: Ամուսնացաւ, չգիտցուիր երբ, Հեթում Բ հետ որ 1289ին Հայոց թագաւոր եղաւ, և հրաժարեցաւ 1305ին 'ի նպաստ իւր թոռանը Լևոնի Գ, յետոյ փրանկիսկեան կրօնաւորի սքեմը զգեցաւ եղբայր Յովհաննէս կոչուելով, և ապանուեցաւ 1307ին: — Թամին 1286 մայիս 23ին Հովմայ արքունիքը հրաման տուեր էր ամուսնութեան մը ընդ միոյն 'ի դստերաց Հիւկոսի Գ Կիպրոսի, Հայոց թագաւորին որդւոց մէկուն հետ: — Մարգարիտա 1324ին մեռեր էր երբ թագաւորուեցան հասաւ իր թոռը Հիւկոս Գ:

9. Ալիծ, կին Պալիանի տ'իպըլէն, իշխան Գալիիոյ, տէր Տիբերիոյ յԱտրիս, տէր Մորֆոյի և Ակակիոյ 'ի Կիպրոս իւր ամուսինը, ռիսերիմ թշնամի Հենրիկոս Բ արքային, Կերինիոյ այրերուն մէջ բանտուեցաւ ու մեռաւ անօթու: Թեմէ 1316ին միջոցները, Ալիծ 1324ին կ'ապրէր իր եղբորը Հենրիկոսի Բ մեռած ժամանակը: Իւր թոռան Հենրիկոսի Գ իշխանական յօգուածոց մէջ կոչուած է: Մեր ազնիւ և սիրեցեալ հօրաքոյրը Աալիս, իշխանուհի Գալիիոյ և տիրուհի Տիբերիոյ, — Ունիք իրմէ նամակ մը ուղղեալ առ իւր աները Յակոբ Բ արքայ Արակոնի 1316ին կամ 1322ին, յորում ինքզինքը կ'անուանէ Աալիս Լուսինեան, իշխանուհի Գալիիոյ և տիրուհի Տիբերիոյ, քոյր Ջեր, ողջոյն: — Գալիիոյ իշխանուհին, հօրաքոյր Հենրիկոսի Գ արքային, տակաւին կենդանի, թագաւորին որոշողութեանց մէջ կը յիշատակուի, երբ 1330 յունուար 31ին բարձրագոյն ատենին առջև՝ նշանակուեցաւ Մարիամ Պուրպոնի պաշտատակաւը: — Ալիծ մայր է Յակովբայ տ'իպըլէն, իշխանի Գալիիոյ, տիրոջ Տիբերիոյ, որ հեղինակ կը համարուի Դաւաւաւաւագրոց համառոտաբան:

10. Ելլիզ, քաղառնի Հայաւաւանի, կին Թորոսի Գ², թագաւորեալ յամին

2 Մ. Թարգմ. Ըստ վերոյգրեալ ծանօթութեան Ելլիզ ոչ ընդ Թորոսի Գ, այլ ուրիշ հետ պատկուած է:

1294 (սպանեալ իր Սմբատ եղբորէն յամին 1299) մայր Լևոնի Գ, թագաւորեալ յամին 1305, սպանեալ յամին 1307, որ կին առաւ իր մօրաքեռ դուստրը Ազնէս Լուսինեան դուստր Ամաւրեայ իշխանին Տիւրոսի: Ելլիլ յամին 1310 ի Նիկոսիա էր մօրը հետ, եղբօր Հենրիկոս Բ արքային սենեակը, երբ յափշտակուեցաւ եղբայրը և դաւաճաններէն Հայաստան զրկուեցաւ: Ելլիլ 1324ին տակաւին կ'ապրէր երբ մեռաւ Հենրիկոս Բ եղբայրը և Հիւկոս Գ եղբորորդին դահը ամբարձաւ, որ երկու հօրաքոյրներ միայն ունէր՝ Ալիծ և Ելլիլ:

11. Իզապել քաղունի Հայաստաւնի, առաջին կին Օշնի Հայոց արքային, մայր Լևոնի Ե, վախճանեալ յամին 1310 ըստ տարեգրութեան Սմբատայ: Կան զանազան վկայութիւնք որոնք կը հաստատեն որ թագուհին իզապել քոյր էր Ամաւրեայ Լուսինեան, իշխանին Տիւրոսի սպանեալ յամին 1310:

1284. ԹՈՎԱՆԱԷՍ Ա ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ, թագաւոր կիպրոսի և երուսաղէմի, անդրանիկ որդի Հիւկոսի Գ Անտիոքայ — Լուսինեան և իզապելի տ'իպրլէն, յաջորդեց իւր հօրը 1284ին, և մեռաւ 1285ին մայիս 20:

1285. ՀԵՆՐԻԿՈՍ Բ ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ, թագաւոր երուսաղէմի և կիպրոսի. երրորդ որդի Հիւկոսի Գ և իզապելի տ'իպրլէն, ծնեալ յամին 1271: Հենրիկոս Բ մարմնով հիւանդոտ և տկար, մեռաւ անզաւակ 53 տարուան, 1324ին, մարտ 30 կամ 31ին ուրբաթ գիշերը: Թաղուեցաւ ի Ս. Փրանկիսկոս Նիկոսիոյ, առաջ խորանին քով:

Կին յամին 1317, Գոնսղանցա Արակոնի, դուստր փրեզերիկոսի Բ Արալոնի, թագաւորին Սիկիլիոյ: Գոնսղանցա՝ կիպրոս գալու համար՝ Սիկիլիայէն նաւ մտաւ 1317ին սեպտեմբեր ամսոյն սկիզբները: Հաւանական վրկալութիւնք կան՝ որ Գոնսղանցա Արալոնի՝ իւր ամուսնոյն մեռած ժամա-

նակ տակաւին կոյս էր: — Այրի մնալով թողուց կիպրոս կզղին 1326ին ըստ Ամատիի: Իրեն հետ կրկին ամուսնութեան համար վեց առաջարկութիւնք ելան:

1. Ընդ Հիւսֆրուայի Բ տը Մոնֆոր, տէր Պէյրութի, գունդստապլ կիպրոսի, թոռն Հենրիկոսի Գ, որ մեռաւ յամին 1326 յունիս 24:

2. Ընդ Ալփոնսոսի ԺԱ, արքայ Գասգալիոյ, որ 1328ին ամուսնացաւ տակաւին 13ամեայ, Բորդուգալի թագաւորին դստեր հետ:

3. Ընդ Եղուարդայ, անդրանիկ որդի և յաջորդ Եղուարդայ Գ թագաւորին Անգղիոյ, յամին 1327:

4. Ընդ Ռոպերդի Անժուի — Տարենտոնի, անդրանիկ որդի ֆիլիպպոսի Տարենտացոյ, իշխանին Աքայիոյ, կայսր անուանեալ Կ. Պօլսոյ. որ յամին 1347 կին առաւ զՄարիամ Պուրպոնի, այրի կիւի Լուսինեան՝ իշխանին Գալիլիոյ:

5. Ընդ կոմսն Ռիպակորսայ և Ամփուրիասայ, որ էր որդի Յակովբայ Բ Արակոնի թագաւորին:

6. Ընդ կարորոսի տ'իլրէօ, եղբայր թագուհւոյն Գաղղիոյ:

Սակայն վերջապէս ամուսնացաւ յամին 1331 Հայաստանի թագաւորին Լևոնի Ե հետ, որ մեռաւ անզաւակ 1342ին: Գոնսղանցա մեծ օժիտ բերեր էր, արծաթեղէնք, ակունք և անբաւ կարաւ սիւք:

1324. ՀԻՒԿՈՍ Գ ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ, թագաւոր երուսաղէմի և կիպրոսի, որդի կիւի՝ հինգերորդ որդի Հիւկոսի Գ և Էլիվի տ'իպրլէն, ծնեալ յամին 1299 կամ 1300, որովհետեւ իւր հօրը մեռած ժամանակ յամին 1302 կամ 1303 ինքը երեքամեայ էր, սնեալ և աճեցեալ իւր հօրեղբօր Հենրիկոս Բ քով, որ զինքը իբրեւ որդի կը սիրէր: Յամին 1318 կամ 1319 կիպրոսի գունդըստապլ եղաւ և կամ հաւանականաբար 1316 իւր Գամէրին եղբօրը մահաւրէն վերջը, որովհետեւ այս միջոցիս արդէն յարբունս հասեալ էր:

Յաջորդեց 'ի գահ իւր հօրեցորդ Հեն րիկոսի Բ յամին 1324 և 1359ին մեռաւ հոկտեմբեր 10.

Առաջին կին, Մարիամ տ'իպըլէն, որ մեռաւ անղաւակ ամուսնութենէն քիչ վերջը:

Երկրորդ կին, յամին 1318 սեպտեմբեր 17, Ալիծ տ'իպըլէն, դուստր Կիրի տ'իպըլէն, տէր Դոնէկին Նիկոսիոյ, թոռն Կիրի Ա գունդատապլին Կիպրոսի, հինգերորդ որդի Աւագ տեառն Պէյրուժի:—Յամին 1359, թագուհին Ալիծ տ'իպըլէն այրի մնալով, նորէն ամուսնացաւ ընդ փրիպպոսի Պրունս վիքը—Կիրապէնհակէն, որ էր որդի Հեն րիկոսի կոչեցելոյ Յոյն, (որդի Հեն րիկոսի Ա կոչեցելոյ Ջարմանապի), զոր իւր աները Պետրոս Ա լուսինեան գունդըստապլ (և ոչ սենսալալ) կարգեց Երուսաղեմի յամին 1360, իւր թագաւոր Երուսաղեմի պատկանն օրն 'ի Ֆամակոսդա: փրիպպոս Պրունսվիքի հաստատուեցաւ 'ի Կիպրոս և մասնակից դռնուեցաւ Պետրոս թագաւորին արշաւաններուն: Մեռաւ 1369ին օգոստոս 4ին և թագուհեաւ 'ի Ս. Դոմենիկոս Նիկոսիոյ:— Առաջին ամուսնութենէն ունեցեր էր դուստր մի՝ Ելլիզ Պրունս վիքի, որ ամուսնացաւ այս գործոց միջոց Պետրոս թագաւորին եղբոր, Յակոբ իշխանին հետ, գունդատապլ Կիպրոսի, որ և յետ իր եղբորորդոյն Պետրոսի Բ մահուան՝ թագաւոր եղաւ Կիպրոսի:— փրիպպոս համարին եղբայր էր Ութոնի Պրունսվիքը—Կիրապէնհակէնի, կոչեցաւ Տարեննուայի, զոր Գրիգոր թ յամին 1372 կ'ուզէր ամուսնացընել ընդ Մարեմայ Հայոց թագուհւոյն: « Ութոն, կ'ըսէ քահանայապետն, 'ի կայսերական սերնդոց Ութոնաց Սաքսոնիոյ, համարին արքայից Կիպրոսի, և եղբայր Ութոնի ամուսնացելոյ ընդ մօր Պետրոսի մեծայշխատակ արքային Կիպրոսի »: որ յամին 1376 կին առաւ զԹովհաննա, թագուհի Նէսապօլոյ:

Ալիծ թագուհին երկարակեաց և զաւ քան զիւր երկրորդ ամուսինը: Յամին 1366 մեր յիշատակարանաց մէջ,

Իշխանուհիս կը յիշուի տակաւին. ուր նախնի քաղաւի թառերը, կը ցուցընեն սր զեռ ողջ էր: Կ'այրէր տակաւին 1385ին և 1386ին առ թագաւորութեան Յակովբայ Ա իւր որդւոյն, սր ճննովայէն գալով թագաւոր պատկուեր էր: իւր առջի ամուսնէն, Հիւկուսէ Դ, ինն որդի ունեցեր էր, վեց ուստըր և երեք դուստր (զորս միագումար կը դնենք հօս, նախ քան զմանրապատում յիշենիս իրենց վերաբերեալը) — որք էին. 1. Կի, իշխան Գալիլիոյ. 2. Պետրոս Ա, կոմս Տրապօլոյ, թագաւոր Կիպրոսի. 3. Յովհաննէս, իշխան Անտիոքայ. 4. Յակովբ Ա, գունդատապլ Երուսաղեմի, թագաւոր Կիպրոսի. 5. Թովմաս. 6. Անանուհ. 7. Մարիամ, որ թուի անդրանիկ 'ի դատերս. 8. Էլիվ. և 9. Իզապել:

Որդիք, Կի, ըստ ոմանց իտալացի ժամանակագրաց՝ Ժողէն, իշխան Գալիլիոյ, գունդատապլ Կիպրոսի, անդրանիկ որդի Հիւկուսի Դ և Ալիծի տ'իպըլէն: Յամին 1328 արքայն Հիւկոս Դ, իւր հայրը, զեսպանութիւն մը դրկեց 'ի Գաղղիա, որպէս զի իր ամուսնութիւնը զայնադրեն ընդ զստեր գըքսին Պուրպոնի: Կի մեռաւ իւր հօրը կենդանութեան ժամանակ յամին 1346, թողլով որդի մը միայն Հիւկոս, որ յետոյ թագին համար կուեցաւ իր Պետրոս Ա հօրեցորդը հետ:

Կին Կիի Լուսինեան, իշխանին Գալիլիոյ, յամին 1329 և 1330, Մարիամ Պուրպոնի, դուստր Լուդովիկոսի Ա, դքսին Պուրպոնի, Նշանտուքի գալինըները գրուեցան և կնքեցան 'ի զգեկին Պուրպոնի 1329ին 'ի 29 նոյեմբերի: Մարիամ Պուրպոն՝ Էկ Մորդէ մեկնելով ճննովայի նաւերով, որոց կը հրամայէր Սատոք Տորիա, 1330ին յուսուար ամսոյն հասաւ 'ի Ֆամակոսդա: Իր Նշանտուքի գալինքները և իւր ամուսնութեան պայմանքը հաստատուեցան 'ի Նիկոսիա 1330ին 14 յունուարի և ամուսնութիւնը կատարուեցաւ նոյն ամսոյն 31ին կամ քիչ օր վերջը:— Յամին 1346 այրի մնալով, և մեծ մի-

այն որդի մ'ունենալով Հիւկոս, ուրուն վրայ յետոյ պիտի խօսինք, Մարիամ տը Պուրպոն 1347ին սեպտեմբեր 9ին նորէն ամուսնացաւ 'ի Նէապօլիս ընդ Ռոպէրի Անժու — Տարենտոնի, իշխանին Աքքեայ, կոչեցեալ կայսր Կ. Պօլսոյ, զոր 1325ին ուզեր էին ամուսնացընել ընդ այրւոյն Հենրիկոսի Բ արքայի Լուսինեան։ — Բամին 1368 նոբէն այրի մնալով և 'ի Հռովմ գլուխ ելանելով իր Հիւկոս որդւոյն հետ, իւր աներոյ՝ Պետրոս Ա Լուսինեանի հետ դաշինք մը հաստատեց իւր պաշտատեաննաց վճարման վերաբերեալ։ — Բամին 1383 ընդունեցաւ 'ի Կաէդա իւր աները Բակոր Ա, որ շենովայէն կուգար 'ի Կիպրոս թագաւորելու՝ վախճանեալ Պետրոս Բ թոռանը տեղ։

Բամին 1387, կորսնցուցնելով միակ որդին Հիւկոս Լուսինեան իշխան Գաւ

լիլիոյ, առեանակալ Հռովմայ, կտակն ըրաւ 'ի Նէապօլիս ընդ մէջ փետրուար և ապրիլ ամսոց, իրեւ կայսրուհի Կ. Պօլսոյ, և ընդհանուր կտակակատար անուանեց զԼուդովիկոս Բ Պուրպոնեան, մեծ սննեկապան Գաղղիոյ, իւր եղբորդոսին, որ յետոյ Կիպրոսի թագին համար պիտի կուռէր իր հօրեղբորը հետ որ էր Բակոր Ա Լուսինեան, Մարիամ Պուրպոնեան բազմակեաց իննելով քան զիւր ամուսինները և տըղաքը, մեռաւ 'ի Նէապօլիս, ինչպէս կը կարծուի, իւր կտակին տարին։ Եթէ իր վերջին կամաց նայած ըլլան, պէտք է որ թաղուած ըլլայ 'ի Ս. Գլարա և ոչ 'ի Ս. Մարիամ Նորն։ Ի զուր իւր գերեզմանը փնտռեցի այս երկու եկեղեցեաց մէջ ալ, Կամփոփեմ հետեւեալ թուոյն մէջ, ինչ որ կը գիտցուի նաև իր որդւոյն վրայ։

Կը շարունակուի։

ՆՈՐԱՏԻՊ ՄԱՏԵԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԱՆԻՑ

ՄԱՍՆ Ա. — 1814—1848:

Ա. 2 Գ

Պատմական ուսմանց յառաջագնացութիւնը և բազմաթիւ անձանց փափագը, իւրախոյս եղանակով լրացընելու Պատմութեան այն մասը որ ցարդ կը պակսէր ազգային տպագրեալ մատենից մէջ, և որ ժամանակին սերձաւորութեան պատճառաւ ամենէն կարեւոր մասը կը կազմէ։

Այս մանաւանդ ստիպուեցանք 'ի Թախանձանաց Մուրատ — Ռափայէլեան վարժարանի երիցագոյն աշակերտաց, որոց համար նախ գործեցաւ Պատմութիւնս դասախօսական ձևով, և որպիսի ալ լանացինք համառոտութեան շաղկէն յետորիկ, այսու հանդերձ դժուարին եղաւ մեզ 'ի պաշտ մնալ այն սահմանաց մէջ, ուզելով յիշատակել անհամար դէպքերէն գոնեայ զսակաւս, զորս անկարելի էր որ լռեր Պատմութիւնը դարուս ոգին ըմբռնելու համար։ Համարեցանք դարձեալ զուսանողս և զընթերցողս այնպիսի աստիճանի մը հասած, զորս պարզ դիպաց յիշատակութեամբ չէինք կրնար գործացընել, առանց այն դիպաց նախնական պատճառք և հետեւեալ բազայայտելու։ անոր համար առաջիկայ պատմութեանս հասկացողութեան համար ամենակարեւոր կը դատենք նաև նախընթաց պատմութեանց գիտութիւնը, որոց հետ կապեալ է և զօգեալ դիպաց յիշատակութեամբ։

Ժամանակակից պատմութիւնը երեւ մաս

բաժնած ենք. Ա. 1814էն 1848. այն է՝ միապետական վարչութեանց ժամանակէն մինչև այն տարին յորում ամեն ազգ յԵւրոպէ քիչ շատ իր սահմանադրական ազատութիւնը ըստացաւ. Բ. 1848էն մինչև 1871, կամ լաւ ևս ըսել՝ մինչև Քաղաքացիական պատերազմի փութութիւնը, ուսկից վերջը քաղղիական ազդեցութեան տեղ բրտահալուին փոխանակեց. և Գ. մեր օրերը, զոր մեծաւ մասամբ կը կազմեն Արևելեան պատերազմունք։ Իսկ այս երեք մասանց ոճոյն ճարակ մը համարելու է՝ ներկայ հրատարակեալ Ա մասը, որ նաև Ա հատորը կը կազմէ։

Կը խոստովանինք ևս այս առթիւ եթէ քանի դժուարութիւնք ընդ առաջ ելան մեզ Պատմութեան կարգը անցընելու առեմ այն դէպքերը զորս տակաւին ժամանակի բաւական չէ լուսաւորած, և մանաւանդ պատմագրաց և յիշատակարանաց և երբեմն ականատեսից տառաձայնութեանց պատճառաւ. և որպիսի ալ լանացինք խնամով իւրաքանչիւր ազգին մատենագիրքը խորհրդակցիլ և ջանալ անկողմասէր մնալ, այսու հանդերձ տակաւին յիշողութեան մէջ կենդանի պահեալ պատահարաց նկատմամբ շատ դժուարին կէտ մը երեցաւ մեզ։ Եւ եթէ տակաւին ուղղելի մասունք նկատուին 'ի մահ, կը յուսանք իմաստնոց ներդրմունքութեան հանդիպել, խնդրելով միանգամայն լուսաւորուիլ այն մասանց վրայ։

Զ. ՄԵՆԱՍ ՆՈՐԱՏԻՄԱՆ